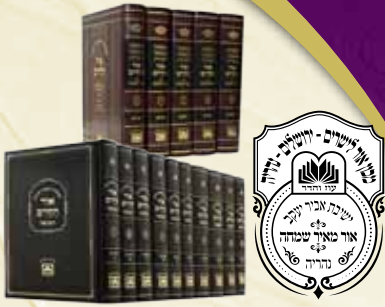

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ לֹא אֶסַף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לִבּ הָאָדָם יָרַע מִנְעֲרָיו וְלֹא אֶסַף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי (בראשית ח, כא).

אודות שבועה זו של הקב"ה, בגינה קיים העולם עד עצם היום הזה, מביא רבנו את דברי רש"י שציינן כי כפל הלשון: 'לא אספך... ולא אספך', היינו כדי לתת לדבר תוקף של שבועה, ומאריך בפלפול בדברי רש"י ושאר הראשונים בביאור נושא מורכב זה והשלכותיו ההלכתיות.

מקור הדברים בחז"ל (שבועות לו א): "אמר רבי אלעזר, [הכופל ואומר] 'לאו' שבועה, [וכן הכופל ואומר] 'הן' שבועה", ולומדת זאת הגמרא מכפל הלשון הנאמר בפרשתנו, בשבועת הקב"ה שלא יוסיף ויביא מבול על הארץ.

מן הראוי לציין, כי על אף שכפילות הלשון מעידה על נתינת תוקף לדברים והענקת מעמד של שבועה לנאמר, עם זאת יש להבהיר שאין הדבר נכון כי אם במידה והאומר כן מתכוון לשם שבועה. כך עולה בשו"ת מהר"ש ענגיל (ה"א סי' סב), הדן במקרה של אשה שחזרה ואמרה מספר פעמים כי לא תשב יותר על מקומה הקבוע בבית הכנסת, זאת עקב כססוך וטינה שיש לה עם שכנתה למקום. המהר"ש ענגיל מסיק כי היות ולא אמרה זאת האשה מתוך כוונה להישבע, הרי שעל אף שחזרה ואמרה כן מספר פעמים - אין לדבר תוקף של שבועה ואין היא מחויבת לעמוד בדבריה אלו. לקביעה זו, כי כפילות הלשון מעניקה תוקף של שבועה לדברים, יש כאמור השלכה הלכתית של ממש בהלכות שבועה, ולצד זאת משפיע הדבר גם על המשכיות וקיום עם ישראל, וכפי ביאורו הנפלא של הגאון מוילנא על דברי חז"ל אלה.

העיד הנביא מפי הגבורה (מלאכי ג, ו): **כִּי אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם**. גם בפסוק זה חוזרת ונשנית הלשון פעמיים: **לֹא שְׁנִיתִי... לֹא כְּלִיתֶם**, ואף כפילות זו באה לתת תוקף לדברים ולהעניק להם מעמד של שבועה, כביכול נשבע הקב"ה שלא יביא ח"ו כליה על עם ישראל.

הוסיף והביא הגאון ר' זעליג ראובן בענגיס זצ"ל בשם הגאון, כי בכך ניתן לבאר את לשון הנביא (ישעיהו נד, ט): **כִּי מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְדִּי מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ כִּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּצֶף עֲלֶיךָ וּמִגֶּעֶר בְּךָ**. ולכאורה תמוה, מה לשבועה על מי המבול ולהבטחה כי לא יקצוף הקב"ה על עמו ישראל?

אלא, על פי האמור יומתק הדבר הפלא ופלא. הלא מפסוק זה שבפרשתנו למדו חז"ל את ההלכה, לפיה החוזר וכופל לשון 'לאו' נותן לדבר תוקף של שבועה. מכאן שגם ללשון **לֹא שְׁנִיתִי... לֹא כְּלִיתֶם** ישנו תוקף שכזה, ואם כן כל תוקפה של הבטחה זו מקורה בשבועה על מי המבול.

שולחן שבת עם האור החיים

במקצועיות ושלחו מגש אחר מגש לחדר האוכל העמוס עד לעייפה. בקומה למעלה המתין אגף השינה המפנק, שם יכול היה כל אורח למצוא את מבוקשו, ויהיה זה כר נוצות אוזנים או מזרן עב אותו מפרגנים לעצמם בדרך כלל שרים ונכבדי ארץ.

אמרתם הכנסת אורחים, אמרתם הרש"ל. כשם שפרצופיהם שונים, כך דעותיהם שונות. וכך גם התגובות של האורחים המזדמנים למעונו של הרש"ל, המגיבים איש איש בדרכו.

יש שפוטרים עצמם בהנהון מנומס, כזה שיש בו מן הכרת הטוב אך מעיד כי לא הפנימו את מידת העזרה שהושטה להם. יש גם שפיהם מלא שיר והלל לבעל הבית, לצד צרור ברכות וטנא מלא איחולים מאן ועד בלי די.

אחרים מבכרים את התשורה הצנועה, אם כי המכובדת, ותיכף בשובם הביתה הם יושבים לנסח מכתב ברכה ארוך ומליצי, אליו הם מצרפים בקבוק שיכר כרסתני וסלסלת פירות העונה. כל אחד ותודתו, כל אורח ודרכו.

אולם לא איש כשמריהו, שמר"ל אם תרצו, שיתפתה להביע את רגשותיו הגואים באמצעות אחת הדרכים המוכרות, הנדושות והצפויות.

לדידו, כל עוד לא אתגרת את מוחך במחשבה אודות הדרך הטובה - ובעיקר המקורית ביותר, להביע את תודתך העמוקה, לא יצאת ידי חובה. ככל שהוא רואה זאת, אין די במחווה רגילה ושדופה, מוכרת עד בחילה. מן ההכרח לשלוף מאי שם בירכתי המוח רעיון יצירתי כל כך, מקורי ומבריק, עד שזילגו עיני המארח דמעות של גיל ויזובו אישוניו כשני מעיינות של התרגשות.

צרר אפוא שמר"ל כמה לחמניות בשרניות, הוסיף עוף צעיר וחגיגי גדוש בקרביו עד להתפקע באורו מתובל היטב, עיטר את הכבודה בפירות חתוכים בצורות משובבות עין ופיזור בחינניות צימוקים ושקדים קלויים. לצד כל זאת הציב שמר"ל בקבוק יין ישן נושן, כזה שראוי להתכבד בו, ולסיום צירף איגרת מליצית וחרוזה היטב, מעוטרת באיורים נאים וכתובה ביד

השאלה 'היכן הנך מתארח', ככל שהיא מופנית כלפי אורח המזדמן לעיירה דנן, הפכה זה מכבר לשאלה רטורית, כזו שיש לתמוה על עצם סימן השאלה המוצב בראשה.

וכי ישנה אפשרות אחרת, מלבד אירוח כיד המלך בביתו של הרש"ל? העיירה זעירה אמנם, אך מיקומה בשולי הדרך אי שם לצד פרשת דרכים המובילה אל המטרופולין ועיר הבירה כמו גם אל מעון קדשם של צדיקי הדור אשר פרסו את חסותם על האזור כולו, הפכו אותה זה מכבר למוכרת ומבוקשת עבור כל עובר אורח.

בדרך ליריד, במסע המרומם אל הצדיק וכך גם בדרך חזור, מצאו להם הנוסעים מקום מזמין וחם להניח את ראשם ולתת תנומה לעפעפיהם, להתכבד בטעימה שיש בה ממש ולהעניק לעצמותיהם את המנוחה לה הן כה זקוקות לאחר טלטולי הדרך.

עיירה יהודית אותנטית, בניחוח של פעם. יש כאן נפח וסנדלר, בעל עגלה וגם שואב מים, צורבים מפולפלים, אנשי מעשה ובני עלייה בעלי מבט יוקד וכמובן גם גביר. כי איך אפשר בלי גביר?

הרש"ל, או בשמו המלא בו הוא נקרא אחר כבוד לעלות לתורה: צבי הירש בן ר' משה אהרן, מילא נאמנה את תפקידו כבעל המאה בעיירה. הוא אשר היה אמון על פיתוח העיירה וקשרי החוץ שלה, הוא שדאג לרווחת התושבים והתנהל לצורך כך מול הרשויות שהכירו רק אותו, ואיך לא - הוא גם היה הכתובת המתבקשת להכנסת אורחים.

בין עסקיו המסועפים ולצד עושרו האגדי, לא שכח הרש"ל מנין הוא בא ולפני מי הוא עתיד לתת דין וחשבון, וכמובן שלא פרח מזכרונו ולו לרגע קט סבלו של אביו, קשייו של זה שלא שפר עליו גורלו.

ארחי פרחי לצד חסידים העולים להיראות לפני רבם, סוחרים כמו גם רוכלים זעירים, כל אלה ואחרים מצאו את דרכם אל הטיירה המפורסמת הניצבת בטבורה של העיירה, מתנוססת לתפארה אך כלל לא מנקרת עיניים. במטבח עמלו המשרתים בקדחתנות על סיר מרק נוסף, תיבלו עופות ודגים

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

אמן, בה האריך ושטח כיד ה' הטובה עלי את תודתו העמוקה על האוכל והשתייה, המיטה הנוחה וסבר הפנים היפות. ניגש שמריל אל המארה, וברטט של התרגשות הגיש לו את המנחה הצנועה, או שלא.

פתח הרשיל את הצלופן, הסיר כיסוי אחר כיסוי והגיע את התכולה המשובבת, או אז נפגשו עיניהם ולאחר ברכת 'יישר כח' חמה הוא הגיב בהתפעלות: 'מנין הצלחת להשיג את המכלול העשיר הזה, את המצרכים והמגש, הברכה המיוחדת והקלף הנדיר?' 'אה, האמת שזה לא היה פשוט' הגיב שמריל.

'את הלחמניות קיבלתי מהטבח, כאן במטבח, וכך גם את הפירות. יעקב-שלום, שוליית הטבח, הוא שחתך לבקשתי את הפירות ויצר מהם את העיצוב הנוכחי המפעים, ואילו את העוף דאג מאיר המלצר למלא ואף לבשל. סופרך הנאמן הוא אשר ישב וכתב את הברכה ביד אמן, כשצלדה הוא מוסיף ומעטר את הקלף בעיטורים כיד ה' הטובה עליו, ואילו היין מקורו ממש כאן, במרתף היינות שלך, מארה יקר.'

'זו - תודה?!' ההלם נשמע היטב בקולו של הרשיל, 'את תודתך על האירוח, על המזון והשתייה האש"ל המלא והיחס החם, הנך מביע באמצעות תשורה שכל כולה מבוססת על מצרכים שלקחת ממני?' האירוניה מובנת.

לא מחשבותי - מחשבותיכם

על הפסוק (ח, כא): 'וירח ה' את ריח הניחוח' כותב רבנו דבר נפלא, אשר יש בו כדי ללמדנו פרק באהבת הבורא יתברך את בני אהוביו ובעבודת ה' באופן שקשה לתפוס ולהשיג בשכל אנושי, ואלו דבריו:

"ועל פי דרך זה היה מפרש מורי ורבי אדוני זקני זצ"ל מאמר אחד (עירוין סה, א) וזה לשונם: 'כל המתפתה מיינו יש בו מדיעת קונו, שנאמר: 'וירח ה' את ריח הניחוח, עד כאן. פרש הוא ז"ל, כל המתפתה מיינו שלו כי יגיש אליו אורח כוס של יין מיינו של בעל הבית, ובאמצעותו יעשה לו מבקשו ממנו מעצמו, יש בו מדיעת קונו. כי כן עשה ה', כמו שפרשתי בסמוך. ודקדק לומר 'מתפתה', לומר שנתפתה באמצעות המגש אליו, מבלי שיצטרף אליו דבר'.

בתפיסה האנושית, ככל שאנו רואים זאת בקטנות שכלנו וקוצר השגתנו, קשה עד מאד להבין כיצד ניתן להביע רגש תודה באמצעות שימוש בנכסי אותו אחד לו אנו

חבים את הכרת הטוב. זה נתפס, ומנקודת מבט אנושית די בצדק, כתשורה צינית למדי.

אולם ככל שמדובר ברגשות הכרת הטוב כלפי מלך מלכי המלכים הקב"ה, לו אנו חבים את חיינו וחיי צאצאינו, את עצם הווייתנו בזה העולם ואת כל הטוב לו אנו זוכים בחיינו, הדבר ייתכן ואף מומלץ. לא זו בלבד, אלא שהקב"ה מצפה לכך ואף משפיע שפע ברכה וטובה בעקבות כך, כביכול הביא לו האדם מתנה לה היה זקוק. רבנו עומד על התמיהה שבדבר, ובלשון קדשו הוא זועק זאת: 'פי יגיש אליו אורח כוס של יין מיינו של בעל הבית', ועם כל זאת: 'ובאמצעותו יעשה לו מבקשו ממנו מעצמו'.

מהותו של קרבן

על מנת לעמוד על טיבם של דברים ולהבין כיצד יתכן הדבר, ראשית יש להבין את מהות עבודת הקרבנות, ועבודת ה' בכלל. בניגוד ליחסים בין בני אנוש, המתבססים על השלמת החסר אצל הזולת באמצעות מה שיש בידי לתת לו, הרי שככל שמדובר ביחסים הקדושים והקרובים בין יהודי לקונו אין הדבר כך.

זאת מהסיבה הפשוטה שאין אצלו יתברך מושג של חסר, חלל וצורך כזה או אחר. אצל בורא כל העולמים, הכל שלו והכל נוצר על ידו, ומה שרק נעשה לא יוכל לספק את צרכיו יתברך את 'חסריו', פשוט משום שאין כאלה.

משכך, לא נותר כי אם לגשת לענין מנקודת מבט שונה לגמרי.

'קרבן' משמעותו הקרבת מה שיש לי, למענו יתברך. לא כי זה חסר לו, לא כי אני ממלא בכך חסר כלשהו אצל אבי שבשמים, אלא כי זכיתי וניתנה לי האפשרות להעניק לו דורון.

בורא הכל העניק לכל יהודי את האפשרות כביכול 'לתת לו', להעניק לו משלו, ואם נרצה - זו המתנה הגדולה ביותר ששייך לתת לבן אנוש - הזכות להכיר תודה לבוראו.

כך נשוב לדברי רבנו, אשר בפתח דבריו כתב: 'שהגם שקרבן שהקריב נח ונכסיו הם נכסי שמים אשר ברא ה' בעולמו, אף על פי כן נתרצה בהם, ובאמצעות הקרבנות נדב [הקב"ה] להיטיב, ונשבע שלא יכרית עוד כל בשר. מבלי שאלת דבר ממנו, אלא כביכול מעצמו נתרצה, כאלו מה שקבל הוא של המקריב ואינו שלו'.

"כי יצר לב האדם רע מנעריו" (ח, כא). פסוק זה, הנאמר כנימוק והכלה מסוימת לנטייתו הטבעית של האדם לחטוא, מבואר על ידי רבנו כך: "על דרך אומרים ז"ל (בבא קמא לט, א): 'שור האצטדין [שור המלומד לנגוח למטרת שעשועו] שנגח פטור... והן האדם מנעוריו קדם שיבחי למאס ברע ולבחר בטוב, יקדמו הרע משנעור ממעי אמו, והרע מדריכו בבחינתו. והיה כי יגדל כבר הטביע בו הרע, כמו שהטביעו הנגיחה בשור האצטדין... אבל על כל פנים ענש יענש על אשר אינו שומע בקול האלקים, וישתנה משור המתלמד, כי הוא מותר האדם מן הבהמה למאס ברע בהכרו ולבחר בטוב'.

מה אפוא בידי האדם לעשות כדי להתייצב מול יצרו הרע ולהכניעו? על כך משיב רבנו במקום אחר (ויקרא ל, לו): "על דרך אומריו (תהלים נ, כג): 'זבח תודה יכבדנני, ודרשו ז"ל (סנהדרין מג, ב): 'זה הזבח יצרו... ואין מצויאות להשגה זו זולת באמצעות התורה, כאומרים (קדושין ל, ב): 'אם פגע בך מנגל זה משכהו לבית המדרש', וכן אמרו (שם): 'אמר הקדוש ברוך הוא, בראתי לכם יצר הרע בראתי לו תבלין שהיא התורה'".

רבנו הרמח"ל אף הוא עומד על נקודה זו, וכותב במתק לשונו (מסילת ישרים פרק ה): "והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להינצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו.

"כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו'".

מוסיף הרמח"ל וממשיל זאת היטב: "הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבילתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, ניחח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזוהירו שהרפואה לו היא התורה'".

"מי אפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שביאהו אל הדרך הטוב'".

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו למייל המערכת

m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

היתה זו הלוויה מרובת משתתפים, ולא בכדי. אחד המיוחד שבעם, מן האריות שבחבורה ומאנשי המעשה והצדיקים הנשגבים שבדור, הסתלק לגנזי מרומים והותיר אחריו דור יתום ואומלל. בפטירתו חלקו לו כבוד כראוי לו, וכל גדולי עולם ומאורי ארץ התאספו ובאו מקרוב ומרחוק ללוותו בדרכו האחרונה, ביניהם ידיד נפשו ורעו הקרוב הלא הוא קדוש ישראל רבנו חיים בן עטר. אך הנה אירע דבר פלא.

רבנו, אשר צעד בסך אחר המיטה כשעיניו זולגות ללא הפוגה וגוו שפוף בצער, לא הסתפק בהלוויית המת כשלעצמה, אלא רכן לעבר המיטה ולחש דבר מה באוזני הנפטר.

פעולתו זו גרמה להשתאות רבה והביא את הנוכחים לתמיהה רבתי, אולם אלה לא נאלצו לכלוא בקרבם את סימני השאלה זמן רב. כבר למחרת, במעמד הספד שנערך לכבודו של החכם שהסתלק אמש, נשא רבנו דברים וגילה טפח וטפחיים מגודלתו, לצד גדולת הנפטר.

'ברית כרתנו בינינו' סיפר רבנו, 'כי העולה ראשון מבינינו ומתייצב לפני בית דין של מעלה, יואיל לרדת ולהתגלות לחברו, ולספר לו מן המתרחש בעולם העליון מאחורי הפרגוד'.

'עוד הוספתי וביקשתי מהנפטר, ממש בעודו בדרכו לקבורה' המשיך רבנו, 'כי ידרוש ויחקור במרומים בנוגע לשאיפתי האיתנה לעלות ולחונן עפרה של ציון, האם ראויה היא משאלה זו ואם אכן מוטל עליי להגשימה, וכך גם - האמנם אזכה להשיג משאת נפשי זאת'.

הנוכחים האזינו לדברים, ונשימתם עצרה. הנה חושף לפנייהם רבם הגדול מכבשונו של עולם, נותן להם הצצה של ממש למתרחש אי שם למעלה, בעולם הנעלה מכל השגה.

'אמש נגלה לי חברי בחלום' סיים רבנו, 'ובדבריו אישר לי כי אכן, ראויה היא משאלה זו להתקיים וכי עליי להועיד פעמי לארץ הקודש'.

מעשה מפעים זה היווה שיקול כבד משקל עבור רבנו, כשקם ונדד בדרכים פתלתלות עד שהגשים את משאלתו רבת השנים וזכה לשכון בארץ הקודש.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

דבר ידוע בעבודת ה' הוא, כי על האדם לקיים ביצרו הרע את לשון הכתוב (שמואל ב כג, כא): "וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַחֲנִיתוֹ". עלינו ללמוד דווקא מהיצר הרע, להבין את חכמתו ונוכחותו ולפעול בהתאם - אך לצד הטוב.

במאמר המוסגר נזכיר את המעשה באחד מאדמו"רי בית גור, חריף כאבותיו ובעל לשון חדה בפני עצמו, אשר בילדותו נשאל על ידי אביו הגדול באחד הימים: 'אמור נא, מדוע אינך לומד מהיצר הרע, המשכים קום מדי יום לעבודתו, במרץ ובהתלהבות, ואינו נתלה בתירוצי סרק של עייפות ותשישות?' השיב הילד על אתר: 'לו - אין יצר הרע, בעוד לי יש'.

על כל פנים, אם יעקוב האדם אחר הנהגותיו של היצר ויחכים מתוך הבנת דרכיו, יוכל לעשות שימוש דווקא ביכולות ותכונות אלה לתועלתו הרוחנית ולצורך התעלותו בעבודת הבורא יתברך.

בפרשתנו מביא רבנו את דברי חז"ל הידועים אודות הנהגה הנלווה והבעייתית בה לקו בני דור המבול, ואלו דבריו (ו, יא ע"פ המדרש): "היה מביא קופה תורמוסים, וכל אחד לוקח תורמוס אחד ואינו יכול להוציאו בדיינים".

המדרש ידוע, והחלחלה אוחזת בנו לשמעו.

אולם רבנו תמה ומציף את הקושי הבסיסי שבדברי המדרש הללו, וכך הוא כותב: "כִּכְר קָדְמוּ רֵאשׁוֹנִים וְהַקְשׁוּ דַבְרֵי נֹחַ נְהַרְגוּ עַל פְּחוֹת מִשׁוּה פְרוּטָה", אם כן - איזו משמעות יש לעובדה שהם גזלו במרמה פחות משווה פרוטה, הלא לגביהם אף סכום שכזה ענה על ההגדרה 'גזל'?

מבאר רבנו: "וְלִי נִרְאָה כִּי הַמִּדְרָשׁ מְגַלֵּה... שֶׁהָיוּ חוֹמְסִים מִתּוֹרַת הָאָדָם הַשְּׂכֵלִית, כִּי הַגּוֹזֵל פְרוּטָה הוּא דַבֵּר שֶׁהָיוּ תוֹכְעִים אוֹתוֹ, וְלֹא פְחוֹת מִשׁוּה פְרוּטָה, וְהָיוּ מִתְחַכְמִים לְגוֹל בְּאִפֶּן שֶׁלֹּא יִתְבַּעוּ אוֹתָם". אם נרצה ללמוד מכך ולקחת לקח לעבודת השי"ת, הרי שיש ללמוד מכך את מה שלימדונו בעלי המוסר, כי על האדם 'לגנוב' מעצמו שעות ודקות מפעם לפעם, ולהקדישם לעבודתו יתברך.

רבנו מתייחס למידת הגזלנות בה לקו בני דור המבול, והוא מאיר את עינינו בכך שהיה כאן תחכום נוסף. לא זו בלבד שהם גנבו, אלא שהם דאגו שלא יהיה זה גזל שייטבע בהמשך בבית הדין. הם עשו הכל כדי להיוותר עם הגזילה בידם, ויהי מה.

ניקח אפוא אנו לעבודת ה' לקח זה, וכך נפעל.

לא די בכך ש'נגנוב' זמן מעצמנו, משום שבהמשך נפצה את עצמנו ונחזיר את הזמן ה'אבוד' בכפל כפליים. או אז, לא רק שלא נרוויח את פיסת ההתעלות הקטנה שלקחנו לעצמנו, כי אם נאלץ לשלם ריבית דריבית על עצם הגניבה.

מה כן נעשה? נצל את הזמנים האבודים, אלה שלא חשבנו שהם קיימים וממילא גם לא נתבע אותם חזרה. ההמתנה לאוטובוס והרגעים של התור במכולת; הדקות שלפני תחילת התפילה וזמנים נוספים כעין אלו, אותם 'נגנוב' וננסע לעצמנו.

בזמנים אלה נוסף ונלמד משנה נוספת, עמוד גמרא, או כמה פסוקים.

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

מסתובב לו האדם בעולמו של הבורא, וכל כולו אומר דרישה ותביעה, אינו מבין על מה ולמה נבצר ממנו להשיג את כל משאלותיו. תמה הוא, חש כי מגיע לו, ואינו תופס מדוע טרם קיבל את כל אשר חפץ.

בפרשתנו מלמד אותנו רבנו האור החיים את הנקודות היסודיות, עיקרי הדברים הגורמים לשפע היורד ממרום. רק בהתאם לתנאים אלה זכאי האדם לקבל אי אלו כלים והשפעות המסייעים לו במשעולי החיים.

כך נאמר לנו בתום המבול (בראשית ט, ג): "כֹּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר חַי לְכֶם יִהְיֶה לְאֻכְלָהּ כִּיֶּרֶק עֵשֶׂב נִתְּנִי לְכֶם אֶת כָּל". עד לרגע זה לא הותר האדם לאכול מבשרם של הבהמות, החיות והעופות, ואילו כרגע הותר הדבר לנו ולבנינו עד עולם.

תמה רבנו: "יֵשׁ לְדַעַת, לָמָּה לֹא הָתַר הַבֶּשֶׂר לְאָדָם אֶלָּא לְנֹחַ"?

על כך משיב רבנו וקובע כמה יסודות איתנים, מהם יש ללמוד ולהסיק את המסקנות המתבקשות לכל אדם, בכל עת ובכל מצב, ואלו דבריו:

"וְנִרְאָה כִּי נֹחַ מִשְׁלוֹ נִתְּנוּ לוֹ, לִג' סְבוּת. א) שְׂבָאֲמֻצְעוֹתוֹ מִצָּא ה' לְקִים הַמִּין, וְזוּלָתוֹ לֹא הָיָה מְקִים מִין הַרְמֵשׁ בְּלֹא אָדָם, וְבוֹהָ זָכָה הוּא בָהֶם. ב) שֶׁהוּא טָרַח בָּהֶם וַיִּגַּע בַּתְּבָה, וַצָּא וּלְמַד כְּמָה יְגִיעוֹת יְגַע בָּהֶם. ג) שֶׁגָּרַם בְּאֲמֻצְעוֹת קִרְבָּנוֹ שֶׁנִּתְרַצָּה ה' וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִכְרַת כָּל בֶּשֶׂר וְגו' לָזֶה הַתִּיר לוֹ ה' לְאֻכֵּל מִפְרֵי דָרְכּוֹ".

נמצאנו למדים, כי בכוא האדם לבקש השפעות כאלו ואחרות או כלים באמצעותם יוכל לשפר את חייו בזה העולם, עליו להקדים ולבחון האם הוא עומד בתנאים הנדרשים, כדלהלן.

ראשית, עליו לוודא כי השפעות אלו ישרתו את מטרת ותכלית הבריאה. בנוסף, מלמדנו רבנו כי אין מתנות חינם, יש לעמול על כך, ובנוסף גם לרצות את הבורא יתברך בעבודת ה' זוהי תפילה, כבעבודתו של נח שפעל באמצעות הקרבת קרבן לריח ניחוח לפניו יתברך.

מתיבתא אור החיים

אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם. והוסיף ביערות דבש, שאף שהראשונים נחלקו אם יש מצות כיבוד אב ואם באב רשע, היינו רק משום מראית עין, אבל מעיקר הדין לכל השיטות אינו חייב לכבדו. ובכל הכתוב לחיים, הביא שכן כתב גם רבינו בספרו ראשון לציון (י"ד סי' רמ ס"ח, וסי' רמא ס"ד). והוסיף רבינו שם, שאם אביו מומר, לכל הדעות אינו חייב לכבדו, ואפילו לדעת הרמב"ם (ממרים פ"ו ה"ו) שגם אם אביו רשע חייב לכבדו, היינו רק משום חוששים שמא הרהר בתשובה, אבל מומר הוא רשע גמור ואין חוששים שעשה תשובה, ואין צריך לכבדו, ואם כן יש לומר שמטעם זה לא היה אברהם חייב בכבוד אביו.

ובדברי יהונתן (אות כ) תירץ על פי המבואר במדרש (ב"ר י"ד ו) שלא היה צריך אב ואם ליצירת אברהם, כי היה ראוי להיות נוצר מיצירת כפיו של הקב"ה כאדם הראשון, אלא שה' שתלו באמצע הדורות כדי לסבול את הדורות שלפניו ולאחריו. וכיון שטעם כיבוד אב ואם הוא לפי שהביאווה לעולם, כמו שכתב החינוך (מצוה לג), לכן היה פטור מלכבד את אביו, כיון שלא היה צריך לו כדי לבוא לעולם הזה.

המקנה (קידושין לא: ד"ה איני ידוע) כתב, שאברהם היה פטור ממצות כיבוד אב, כיון שהכיר את בוראו מעצמו ולא על ידי אביו, ולכן דינו כגר שהתגייר שאינו מתייחס אחר אביו, ואם כן אינו צריך לכבדו. ומדברי רבינו שלא כתב כן, למד במאורי החיים שנראה שסבר שגר מחויב בכיבוד אביו ואמו הגויים.

וביד דוד (ויצא ד"ה מיהו) תירץ עוד, על פי מה שביאר רש"י על ציווי ה' (להלן יב א) 'לך לך', להנאתך ולטובתך, ששם יולדו לך בנים, ויודע טבעך בעולם. נמצא שאם היה נשאר לכבד את אביו היה מפסיד הכל, וכלל בדינו (קידושין לב. שו"ע י"ד סי' רמ ס"ה) שאין הבן צריך להפסיד ולהוציא משלו על כיבוד אב.

מצות כיבוד אב. וכתב לבאר דברי רבינו, בהקדים דברי רב ניסים גאון (הקדמה למס' ברכות ד"ה ואם ישיב), שבמצוות השכליות גם בני נח התחייבו, ולפי זה חייבים גם במצות כיבוד אב ואם שהיא מצוה המחויבת מצד השכל, וכמו שכתב החינוך (מצוה לג) שמשרשי מצוה זו היא שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד לאביו ואמו שהם סיבת היותו בעולם. ולפי זה יש לבאר כוונת רבינו, שהקשה שאף שבני נח אינם מצוים בכיבוד אב מחמת ציווי התורה, מכל היה ראוי לאברהם לכבד את אביו מצד השכל, אחר שאביו עשה עמו טובה. ולזה תירץ רבינו, שכיון ששנים אלו נוספו לתרח רק בזכות אברהם, שוב אין לו חיוב הכרת הטוב, וממילא אינו מחויב כלל בכיבוד אביו.

והנה האחרונים תירצו קושיית רבינו בכמה אופנים בטעם שעוב אברהם את אביו, ולא חשש למצות כיבוד אב. ביערות דבש (ח"ב דרוש י"ח ד"ה ובוה יש לכוין), ובפנים יפות (לך לך יב א) ביארו, שאברהם לא היה חייב בכבוד אביו, כיון שתרחה היה רשע, ואין חיוב לכבד אב רשע. וביארו בזה דברי המדרש (ב"ר לט ז) 'לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין

כתוב (בראשית י"א לב) וַיְהִי יָמֵי תְּרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֵתָיִם שָׁנָה וַיָּמָת תְּרַח בְּחַרְוֹ: וכתב רבינו, וזה לשונו: וראיתי לפקוח עין בפרט אחד באברהם איך עזב את אביו אשר יצא עמו בשבילו והלך לו, כי הלא תמצא כי תרח היה בן קמ"ג שנה בהפדר אברהם אביו ממנו כי בן ס"ח שנה היה כשנולד אברהם ובלכת אברהם ארצה כנען היה אברהם בן ע"ה שנה שאז עולים שני תרח קמ"ג והוא מת בן ר"ה שנה ואין ראוי לאברהם להניח תרח אביו שיצא בשבילו וילך לו, והגם כי ה' אמר אליו לך לך, כבר אמרו שה' אמר אליו לך לך, כדעתך ללכת, שהסכים על ידו, הראת כי אברהם מעצמו רצה ללכת.

ונראה כי טעם אברהם הוא, שחשב בדעתו ששלמו ימי אביו כשהגיע לשנת קמ"ג הוסיף עליהן ה' שנים כאומרים ז"ל שידאג ה' שנים קודם זמן חיי אביו הרי קמ"ח שהם חיי נחור ובזמן זה הגיחו והלך לו. והסכים ה' על ידו ואמר לו לך לך. והגם שחיה יותר אף על פי כן כיון שלא זכה לשנים הנותרים אלא בזכות אברהם לא יתחייב אברהם להתעכב בשבילם. ואולי שזה רמז ה' באומרו

לך לך פירוש לך ואינך חושש לשנים הנותרים כי לך הם פירוש משלך ומדרשים הרבה יש בענין זה והפשט לא יופשט: והנה מדברי רבינו משמע שסובר שאברהם היה חייב במצות כיבוד אביו, ולכן לא היה לו לילך ולעזובו לבדו. והקשה בשפתי שלמה (פרשוואסר, סי' ג), שהרי מבואר בגמרא (נזיר סא. קידושין לא.) שבן נח אינו חייב בכיבוד אב ואם. ואף שהאבות קיימו את כל התורה קודם שניתנה, כבר כתב הרמב"ן (להלן כו ה) שקיימו את התורה בארץ ישראל בלבד ולא בחוץ לארץ, גם וזה היה קודם שעלה לארץ. גם מה שתירץ רבינו שאברהם היה פטור משום שאותן שנים שחי תרח היו בזכות אברהם, תמוה, מה בכך שאביו חי בזכותו, סוף סוף הוא מחויב לכבדו משום

קטע זה נלקח מתוך 'מתיבתא אוה"ח' שנמצא על שלחן העריכה לקראת הוצאתו לאור בעזה"י, לשליחת הערות והארות או קטעים נוספים לתוספת ביאור והרחבת דברי רבינו, ניתן לשלוח: m028039999@gmail.com

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

היכן מצאנו בדברי רבנו בפרשה, כי כמות המזון שהכניס נח לתיבה היתה מדודה ומתוכננת הדק היטב? וכיצד אכן ידע נח מהי הכמות הנדרשת לצורך השהות הממושכת בתיבה בתקופת המבול? תשובה מגיליון קודם: פרק ד פסוק טו, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לצייין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לצייין בראש הדף עבור חידון 'זבחרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

